

Ադամ Գեղամի Խուղոյան
1989 թ.

**ՕԼՅԱ ՅՈՒՐԱՅԻ
ՆՈՒՐԻՋԱՆՅԱՆ**

*Արվեստագիտության քեկնածու,
Երևանի Կոմիտասի անվ. պետական
կոնսերվատորիայի դասախոս*

չը, Բենջամին Բրիթենը և այլք:

Ա. Գ. Խուղոյանի, ինչպես ինքն է գրում, արվեստագիտության կյանքն սկսվեց Հայաստանի համար XX դարասկզբի փերովարյան ողբերգությունից, դաշնակների ու բոլշևիկների բախարախնդրությունից: 1921 թ. փերովարի 21-ին, Երևանի փողոցներում անհանգիստ ու վրանգավոր էր, կրակոցներ... ծընընդապրումն հասնելն անհնար էր, որի պարտաճանաչում Ադիկը ծնվեց հայրական տանը...

Երաժշտության նկատմամբ սերն ու ընդունակությունն Ա. Խուղոյանը ժառանգել է մանկավարժ մորից, ով ժամանակին երգել է Կոմիտասի դեկավա-

XX դարի 2-րդ կեսի հայ կոմպոզիտորական դպրոցում «Հայկական հեղափոխություն» ինքնատիպ, իր «մարտի ու անկեղծ շայնով» (բնութագրումը երաժշտագետ Մարգարիտ Թուխյանի) առանձնանում Ադամ

Երկիրը սիրում եմ մարդկանցով

ԾԱՂԿԱՔԱՂ

Գեղամի Խուղոյանը: Թանկ է իր երկրին անշահախնդիր սիրով ծառայող այս երաժշտի սրբազան գործունեության յուրաքանչյուր փուլը, նրա կյանքի ու ժամանակակիցների յուրաքանչյուր հուշը: Մեր անդրադարձը հրապարակված հուշերից, հոդվածներից այս ազնիվ մտավորականի դիմանկարն ուրվագծելու փորձ է:

Հայ երաժշտության մեծերի շարքում Ա. Գ. Խուղոյանը գրավում է իսկական մարդու և քաղաքացու արժանի րեղը: Նրա չգրումը միշտ կապված էր այն ամենի հետ, ինչն ապրում ու շնչում է:

Մարդու դերի նորը գիտակցումը պարմական ընթացքում, սա է խուղոյանական երաժշտության առանցքներից մեկը: Երաժշտությունը նրա համար առաջին հերթին կոնկրետ մարդու արտահայտությունն է՝ Սասունցի Դավիթից մինչև Տիգրան Պարոյան, Եղիշե Չարենցից մինչև Առնո Բաբաջանյան, Մեդեա Աբրահամյան, Ռուբեն Ահարոնյան, Սուրեն Բագրատյանի ու Էդուարդ Թադևոսյան:

Ա. Գ. Խուղոյանը հայրենասեր էր, իր հայրենիքի հավատարիմ զավակը: Այն բացառիկներից մեկն էր, ով կարողանում էր ապրել ուրիշների համար և այդպիսի բարությունն ու հոգատարությունը հաճախ դժվար էր բացատրել: Նրա շնորհիվ շարերը նորովի էին հասկանում ու սիրում Հայաստանը, իսկ աշխարհաքային գործունեությունը և հոգու շնայությունը բոլորը գիրեհն՝ Արամ Խաչատրյանը, Դմիտրի Շոստակովիչը, Մարիալավ Ռուսոպոպովի-

րաժ երգչախմբում: Երաժշտական կրթության առաջին քայլերն ստացել է Երևանի միակ «պրոֆդպրոցում»՝ այսօրվա Ա. Սպենդիարյանի անվ. երաժշտական դպրոցում: Այստեղ էլ բացվեց ճանապարհը դեպի կոմպոզիտորական մասնագիտություն: Տեսության ուսուցիչը՝ կոմպոզիտոր Միքայել Իվանի Միրզայանն առաջինն էր այդ ուղղորդող քայլում: Հետո Ադիկը դարձավ Երևանի կոնսերվատորիայի պարմարեսական ֆակուլտետի ուսանող. կոմպոզիցիայի գծով, խորհրդավորության գնում էր Գրիգոր Իլյայի Եղիազարյանի մոտ, իսկ ընդհանուր դաշնամուրը՝ Ռոբերտ Քրիստափորի Անդրեասյանի դասարանում: Ընկերները՝ կոմպոզիտոր-ուսանողներ Առնո Բաբաջանյանը, Էդվարդ Միրզայանը, Ալեքսանդր Հարությունյանը և Ղազարոս Մարյանը ոգևորությանը պարմում էին Վարդգես Գրիգորի Տալյանի կոմպոզիտորական դասարանի պարմամունքների մասին:

1939 թ. Հայաստանում նշվում էր «Սասունցի Դավիթ» էպոսի 1000-ամյակը: Այդ առիթով հայրարարված մրցույթի համար Ա. Գ. Խուղոյանը գրում է «Ծերունու աղաչանքը» բալետի և դաշնամուրի մանրանվագը: Պաղարանի արամադրությունը նա լսեց բալետի հնչողությանը, և այդ գեղարվեստական մեկնաբանումը չափազանց րպավորիչ է դառնում: Սրբազան գործունեությունը արժանանում է 2-րդ մրցանակի, ինչը վերջին քայլն էր դեպի կոնսերվատորիայի կոմպոզիցիայի բաժին: Երևանի

կոնսերվատորիայի ռեկտոր՝ Կոնստանդին Սա-
րաջևի երաշխավորությամբ՝ 19-ամյա Ադիկը նորից
քննություն է հանձնում և ընդունվում Վ. Գ. Տալլանի
դասարանը: Նրա առաջին գործերից էին մեջո-սուպ-
րանոյի, քալջութակի և դաշնամուրի Ռոմանների
շարքը քալջութակի և դաշնամուրի Սոնատը, Պոետը:

Թալջութակը Ա. Գ. Խուղոյանի սրեղծագործու-
թյան գլխավոր շայնն է, տեմբրը, խոսքը: Կոմպոզի-
տորը հիշում է, որ 1930-ականներին սիրում էր Լե-
նինականում անցկացնել արչակուրդները: Այստեղ
լսում էր համերգներ, հաճախում դրամատիկ թատր-
ոն: Մի անգամ, ներկայացումներից մեկի ժամա-
նակ մի դրվագում, հերևաբեմում փայլուն կատար-
մամբ հնչեց քալջութակի մենանվագ: Դա այնքան
վառ, հուզական ու արտահայտիչ էր, որ ընդմիջյ
րպավորվեց կոմպոզիտորի հնչյունային աշխար-
հում: Տարիներ անց, նրա սրեղծագործության մեջ
առանձնացան հենց այս գործիքի սոնատներն ու
կոնցերտները: Կոմպոզիտորը համոզված էր, որ
քալջութակը XX դարի գործիք է: Հայ երաժշտու-
թյան մեջ, իսկ Ա. Գ. Խուղոյանի համար հարկապես
այդ դերը խաղաց ակնավոր քալջութակահարու-
հի՝ Մեդեա Վարդանի Աբրահամյանը:

Կոմպոզիտորի կյանքի գլխավոր ոլորտը հասա-
րակական գործունեությունն էր և, մասնավորապես,
Հայաստանի կոմպոզիտորների միության արտա-
սահմանյան հանձնախմբի ղեկավարի, կամ ինչպես
մտերիմներն էին ասում, «արագործնախարարի»
ծառայությունը: Խորհրդային տարիներին այն չա-
փազանց պարասիանաարու պաշտոն էր. առաջնա-
յին էին քաղաքական գրագիրությունը, մարդկանց
ձանաչելու կարողությունը, պարասիանաարվու-
թյունն ու կազմակերպվածությունը: Ա. Գ. Խուղո-
յանն այս ասպարեզում անգերազանցելի թեկնածու
էր: Այդ ընկերությանը առաջնային նշանակություն
ունեցան կոմպոզիտոր-գործիչ եռանդը, նախաշեռ-
նող ոգին, մարդկային հմայքը: Նա ծնված էր այս
աշխարհանքի համար և, ինչպես միշտ, չէր կարող
մերժել ընկերոջը՝ Էդվարդ Միրզոյանին:

Ըստն րարի Ա. Գ. Խուղոյանը Խորհրդային Հա-
յաստանի համար աշխարհանքային ու սրեղծագոր-
ծական կապեր էր հաստատում նոր երկրների միջև՝
Արևմտյան ու Արևելյան Եվրոպա, Հեռավոր Արևելք,
Հյուսիսային ու Հարավային Ամերիկաներ: Նա հա-
մոզված էր՝ երաժշտությունն այն կամուրջն է, որ
մտրեցնում է մարդուն ու ձանապարհ է հարթում
սրբից սիրտ: Սա կարևոր, մշակութային «շինարա-
րություն էր», իսկ Ա. Խուղոյանը հմուտ «շինարար
էր» ու կառուցող: Սա մանկավարժ հորից ժառան-
գած շնորհ էր:

Հեռավոր 1908 թ. Գեղամ Խուղոյանը հիմնել էր
«Հայկոպը», սպա վերակառուցել էր քաղաքա-
մերձ, լքված մի գյուղ, որի սպազա բնակիչները, ի
պարիվ ավագ Խուղոյանի, վերանվանեցին Գեղա-
մանիս: Ադիկի կառուցելու ջիղն արտահայտվել
էր դեռևս ուսանողական տարիներից: Ահա թե ինչ է
գրել է: Միրզոյանն իր հուշերում. երբ Ադիկը որոշել
էր իր սրեղծագործական աշխարհանքի համար
պայմաններ սրեղծել և կալի ու ծղորի խառնուր-

դից աղյուսներ պարասարեց ու ծնողների րանը
կից սեփական շեռքով սեկյակ կառուցեց: Իմպրո-
վիզացված այս կացարանում տեղավորեց իր դաշ-
նամուրն ու այդտեղ էլ սկսեց պարասպել:

Համեստ, խորաթափանց, խիզախ ու հավերժ
երկրասարդ Ա. Գ. Խուղոյանը միշտ շարժման մեջ
էր: Բացի Կոմպոզիտորների միության «արագործ-
նախարարից», աշխատել է նաև Հայաստանի Կոմ-
պոզիտորների րան գեղարվեստական ղեկավար,
պարասիանաարու քարտուղարի պաշտոնակա-
րար, Հեռուարառադիոյի երաժշտական շեկավորող,
իսկ այս ամենը եկեղրում էր հարյուրավոր միջո-
ցառումների, համերգների, հանդիպումների, ուղևո-
րությունների կազմակերպում ու մասնակցություն:

2001 թ. հրարարակված իր հուշերում, 80-ամ-
յակի, շեմին կանգնած կոմպոզիտորը թողել է ժա-
մանակակիցների ու վաղվա՝ հայ երաժշտության
ժառանգների համար իր անկեղծ մտրումները:
Ա. Գ. Խուղոյանն ապրել է հույսերի, հիասթափու-
թյունների, թռիչքների, անկումների, որոնումների
քարդ ժամանակաշրջան: Նա կարևորում է, որ Խոր-
հրդային գաղափարախոսություններին զուգահեռ
գոյություն ուներ մշակույթի ու արվեստի հարակ
պերական ծրագիր: Հարկապես, կոմպոզիտորը
հիշում է 1920-ականները՝ գրոյից վերսկսած երա-
ժշտական կրթությունն ու դաստիարակությունը:

Ա. Գ. Խուղոյանի պարզամենքն այսօր էլ եկ ար-
դիական, որ մեր օրերում ասես ընդհարվեց սե-
րունդների կապը, խախտվեց զարգացման համար
կարևոր պահանջը՝ հաջորդականությունը: Տեղի է
ունենում ազգային արվեստի նվաճումների անպա-
րասիանաարու վարկում: Պերությունն իր վրա
պեր է վերցնի մշակութային ու կրթական ներուժը
պահպանելու և բազմապարկելու պարասիանա-
րըվությունը:

2000 թ. փետրվարի 21-ին, մտերիմները վերջին
անգամ նշեցին Ա. Գ. Խուղոյանի ծննդյան օրն
իրենց ընկերոջ հետ: Նա ծանր հիվանդ էր, բայց ըն-
կերներին սրիպեց այդ երեկո մոռանալ, որ դարա-
պարտված է, չէ՞ որ այս երաժշտի հետ հանդիպե-
լուց «աշխարհը հիասթանչ էր դառնում»: Ա. Խուղո-
յանին բոլորը սիրում էին անկեղծ ու հոգարար սի-
րով: Ի՞նչ ուրախ մարդ էր Ադիկը... Նրա անվան
հետ միշտ կապված էին հարյուրավոր երգիծական
խաղարկումներ, հումորային րարքեր պարմու-
թյուններ՝ գունավորված փափուկ, խուղոյանական
հումորով:

Ա. Գ. Խուղոյանը մահացավ ապրիլի 1-ին: Ի
դեմս Ա. Գ. Խուղոյանի հայ երաժշտությունն ունի
յուրահարուկ կոմպոզիտորի: Նա ազնիվ ու մաքուր
էր բոլորի նկարմամբ, ինչը հպարտության ու ընթ-
րինակման բարչրագույն օրինակ է: Ժամանակա-
կիցներից մեկն ասել էր, որ նա իր կյանքն ապրեց
րադանդավոր, իսկ րադանդի կնիքը դրված էր նաև
նրա սրեղծագործության վրա: «Այս թափանցիկ
կենաստեղծ ակունքը մեր ազգի սեփականություն-
ներից մեկն է»:

Ղազարոս Սարյանը մի առիթով ասել էր, թե
«անկրկնելի է Ադիկի ներաշխարհը», այն շատ ավե-

լի ծավալուն է նրա փոքրամարմին կազմվածքից: Իսկ Առնո Բարաջանյանի խոսքը այս ամենի ընդհանրացումն է. «Ադիկի հետ բարդ է, բայց առանց նրա՝ անհնար»:

Այսօր Խուդոյանն իր ընկերների հետ է...

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Худоян А. Г., Воспоминания., (ред. А. Г. Будаян), Ер.: Амроц групп., 2001.
2. Мирзоян Э. М., Фрагменты., (ред. А. Г. Будаян), Ер.: Амроц групп., 2005.

(տե՛ս կազմին)

Արամ Խուդոյան
1933 թ.

Արամ Գեղամի Խուդոյան
1980 թ.

Արամ Խուդոյան, Էդվարդ Միրզոյան,
Կոնստանդին Մողոմոնի Սարաջև,
Արամ Սաթունց, Ալեքսանդր Հարությունյան
ԵՊԿ, 1946 թ.

Արամ Գեղամի Խուդոյան
1980 թ.

Резюме

В статье кандидата искусствоведения, преподавателя Ереванской государственной консерватории им. Комитаса Ольги Юрьевны Нуридджанян “Страна любимая людьми” дана характеристика человека общественно, деятельного, любимого всеми Адама Гегамовича Худояна. Это *портрет* друга, товарища, который создается путем констатации фактов, зафиксированных в трудах его современников.

Summary

The article of PhD candidate, Yerevan State Conservatory after Komitas pedagogue Olga Y. Nurijanjan “The country is loved by the people” is about characteristic features of the public figure, popular and loved by people Adam G.Khudoyan. This is a friend’s portrait that is created by the statement of facts, set forth in the writings of his contemporaries.